

[דף סיכום בחינה](#)

מזהה בחינה: 001000257578 מזהה סטודנט: 288542

שם קורס: תולדות המחשבה המדינית

מספר שאלה	ניקוד מירבי	ציון
1.1	25.00	25.00
1.2	20.00	20.00
1.3	15.00	10.00
2	10.00	6.00
3	10.00	10.00
4	10.00	10.00
5	10.00	10.00
6	10.00	
7	10.00	
8	10.00	
9	10.00	
10	10.00	
11	10.00	

ציון בחינה סופי : 91.00

הבחינה הבדוקה בעמודים הבאים

*** לתשומת לבך, במידה וההערות מופיעות ב "ג'יבריש" יש להוריד את הקובץ למחשב ולפתוח ב - reader acrobat ***

תולדות המחשבה המדינית - פרופ' משה הלינגר
תשפ"ב סמסטר ב' מועד ב

משך הבחינה שעתיים

ללא חומר עזר

המלצה: התחילו עם ארבעת השאלות הקצרות ונסו לסיים אותן תוך 30-40 דקות כדי שישאר לכם מספיק זמן לשאלת החובה.

חלק א : ענו על שאלת החובה (60 נקודות. היקף התשובה עד שלושה עמודים). זמן לתשובה 45 דקות עד שעה.

חלק ב : ענו על 4 שאלות קצרות (10 נק' לשאלה. כל שאלה - כחצי עמוד). מומלץ להתחיל לענות על השאלות הללו. זמן לחלק זה כארבעים דקות.

שני בין אפלטון ואריסטו -

גישה דדוקטיבית של אפלטון (מהכלל אל הפרט) מול גישה אינדוקטיבית של אריסטו (מהפרט אל הכלל) אפלטון הדגיש על מתמטיקה, אריסטו על ביולוגיה.

אפלטון יוצר מחשבה מדינית רדיקלית ואריסטו מגיע ממחשבה מדינית שהיא בין שמרנית לליברלית. אפלטון הפריד בין נפש וגוף, אריסטו עשה הבדל בין חומר ליצירה ובסופו של דבר אמר שאין יצירה בלי חומר ואין חומר בלי צורה.

הדמיון ביניהם -

שניהם נותנים משקל רב לתבונה, והראייה שלהם הינה קולקטיבית. שניהם מושפעים מסוקרטס.

שניהם מאמינים שיש זיקה בין אתיקה לפוליטיקה ומאמינים ברציונליות כתבונה גבוהה באדם.

אריסטו -

אריסטו מושפע מאפלטון, הוא הדגיש את הלמידה מניסיון, הייתה גישתו מתמקדת על מדעי החיים וביולוגיה, היה בעל גישה אינדוקטיבית (מהפרט לכלל). הוא אומר שניתן להסיק את הרציונל מה שמצוי. הוא לימד את אלכסנדר מוקדון, המחשבה שלו הייתה תכליתית \ טלאולוגית תמיד שואל (לשם מה?).

בחיבורו ה"אתיקה" -

הוא אומר שתכלית האדם הינה אושר, ולאשר יש שתי מעלות (1. מעלות אתיות כמו רצון לעשייה ויוזמה) 2. שכליות (אנטלקטואליות). אריסטו רוצה שבני אדם יחשבו בצורה רציונלית ובהיגיון, הוא משתמש בתורת דרך האמצע "שביל הזהב" אסור להיות קיצוני צריך להיות מתון. הוא אומר שלעזור לאנשים זה מצמצם את השנאה ומגדיל את האהבה (נתינה מול אהבה), הוא מדגיש את הידידות שלא דורשת תמורה, כלומר ידידות עמוקה ואנטלקטואלית. אומר שיש זיקה בין אושר להיגיון (מכיוון שתכלית האדם היא אושר) - כלומר חשיבה תכליתית.

בחיבורו ה"פוליטיקה" -

הוא מדגיש את התפיסה האנדוקטיבית -, ואומר שצריך מסגרת פוליטית מוסרית. הוא מחלק את החיים ל 3 מעגלים אנושיים ובכל מעגל יש ריבון (1. משפחה - הריבון הוא האב 2. הכפר - הריבון הוא ראש בית האב המרכזי 3. המדינה - הריבון הוא השליט), הוא מוסיף שעל האזרח להשתייך לכמה זהויות ומעגלי חיים, הוא חושב שתכלית המדינה היא לאפשר לאזרח לחיות היטב. אריסטו אומר **וכמו אפלטון** שהאדם הוא חיה פוליטית מדינית, ומוסיף שהמדינה היא קודמת לכפר ולמשפחה, על כן התכלית קודמת לשלבים שהביאו אליה (יש כאן השפעה רפובליקנית - המדינה במרכז). בספרו הוא מציג את רעיון השוויון האריסטוטלי, במילים אחרות שוויון לשווים אך לא לשוונים, יש היררכיה, הזכויות של האישה לא כמו הגבר (**בניגוד לאפלטון**). אריסטו מציג את החשיבות לקניין ולבעלות על פרטים, ואומר שהבסיס לנאמנות למדינה הינו הנאמנות למשפחה. לגבי המשטר, לדעתו משטר אוב הוא משטר שדואג לכלל ולטובת המדינה, על פי חוקים. הוא מדבר על משטר מעורב והפרדת רשויות. הוא אומר שמעמד הביניים רחב חשוב כי הוא לא קיצוני ושומר על דמוקרטיה יציבה.

א. הרמב"ם - הוא מנהיג פוליטי ורוחני, הוא כתב את ספר "משנה תורה", היה רופא ופילוסוף (כמו אריסטו התעסק בביולוגיה). עקרונותיו של הרמב"ם:

- הטבע קם ופועל אך אלוהים שולט עליו "עולם כמנהגו נוהג"
- בחירה חופשית נרחבת לאדם.
- פירוש אלגורי כשיש סתירה בין התבונה למקרא.
- אנושות האדם מתבטאת על ידי תבונתו.
- שביל הזהב (יש **השפעה אריסטוטלית**) - הוא אומר שאדם לא צריך להיות קמצן אלא נדיב, מושפע מאריסטו שאמר שיש לפעול בדרך האמצע "שביל הזהב" שלא להיות קיצוני אלא מתון.
- מוסר לעומת אנטלקטואליות.
- הוא מושפע מאפלטון, אריסטו ואל-פראבי.
- לגבי עקרונותיו הפוליטיים:
- לפוליטיקה יש ערך מרכזי, בדומה לאריסטו שאמר שהאדם הוא חיה פוליטית.
- מנהיגים גדולים הם גם דתיים וגם פוליטיים (שתי החרבות).
- תכלית התורה היא תיקון גוף וגם תיקון נפש.
- המלך הוא המנהיג הרצוי (דינא דמלכותא דינא) - בניגוד לאריסטו.
- סמכויות השלטון וגבולותיו, יש להגביל את הסמכויות אם הייתה עריצות, ולפעול תמיד לטובת הציבור.

ב. אקווינוס - הוא מגדול ההוגים הנוצריים בימי הביניים, הוא מושפע מהרמב"ם, כתב את ספרו "סומא תיאלוגיה" - "שוב בין תבונה לבין ההתגלות, התגעה להתגלות דרך תבונה ואין בתירה ביניהן, הוא ראה האדם כרציונלי (כמו אריסטו). ערך חשוב לפוליטיקה (השפעה אריסטוטלית, בניגוד לאוגסטינוס).

- סמכות המלכות והגבולותיה - לציית למלך כל עוד אינו עריץ (כמו הרמב"ם).
- הדרך הנוצרית צריכה לשלב בין הדת למדינה, ובעת התנגשות הכנסייה עליונה. (אריסטו - דת אזרחית)
- דמות האדם צריך התבונה (משקל רב לתבונה כמו אריסטו) תוביל את דמות האדם ושיחיה חיים מוסריים, ואומר שהאדם נברא בצלם אלוהים ומצמצם המשקל של החטא הקדמון.
- מתינות - חיפוש הרמוניה בלי קונפליקטים, כלומר מניעת התנגשות וללכת בדרך האמצע (אריסטו + הרמב"ם)

ג. מקיאוולי - הוא כתב את ספר "הנסיך" ומבשר על המחשבה המדינית המודרנית.

- צריך רפובליקה שתחנך את האזרחים
- הוא אומר שצריך ללמוד מהמציאות ולא המדינה האוטופית, גישה זו אינדוקטיבית, מושפע מאריסטו.
- בספרו אומר שהרפובליקה צריכה להתנהל ע"י שליט אחד בעל סגולות ייחודיות ויוצאות דופן.
- בספרו "הדיונים" -
- הרפובליקה שבה הוא באמת מאמין, השתתפות רחבה של האזרחים, עם הגבלות ואיזונים.
- האדם רע מטבעו (השפעת תוקדידס ואוגסטינוס - לא מבחינה דתית).
- יש לתמוך על היצירות של האדם וכך הוא יגיע לדברים גדולים.
- טובת המדינה במרכז ללא שיקולים מוסריים או דתיים (גישה אריסטוטלית)
- המטרה מקדשת את כל האמצעים, מדובר בפוליטיקה ריאליסטית שבה המוסר המדיני שונה מזה הפרטי. (שונה מאריסטו שאמר שאין הפרדה בין צדק ברמת הפרט למדינה)
- הכפפת הדת למדינה (דת אזרחית כמו ביוון ורומא (אריסטו)).
- מנהיג חייב ללמוד היסטוריה והוא צריך לחשוב על "הימים הרעים" כשהוא בונה מדינה.
- יש לנסות להאריך את הזמן שבו אנחנו שולטים למרות שהמזל בסוף ינצח (וירטו מול פורטונה).

משנתו של אריסטו משפיעה על העולם עד ימינו בהיבטים שונים , הן מבחינה פילוסופית והן מבחינה פוליטית (וגם יש רעיונות שאינם רלוונטיים בימינו) :

- לגבי מטרת האדם שהיא האושר , וכיצד בני האדם יהיו מאושרים , אנחנו עדיין משתמשים במשנתו ויש הוגים שהשתמשו גם בזה למשל : אדם סמית'.

- נתינה מול אהבה והיבטים פילוסופיים כמו ידיות ואושר , פיתח את זה (ג'ון לוק, והמשיך אותו מיל , ואחר כך ג'רמי בינת'ם).

- תומס הובס פיתח רעיונות אנטי אריסטו כמו - הובס אומר הרעיון של אמנה חברתית הוא מהתנ"ך והוא רעיון של יצירת מדינה באופן מאכותי, וזה דבר אנטי יווני.

- ג'ון לוק אומר שהפרט קודם למדינה ולקהילה - בניגוד לאריסטו שאמר שהמדינה מעל הכל וצריך להילחם ולהקריב חיים במלחמה בשביל המדינה.

לסיכום , יש הרבה דברים ממשנתו של אריסטו שממשיכים להיות רלוונטים לעולם המערבי בימינו, והשפעתם היא מאוד גדולה , בסיסית וההשפעה הזאת תימשך לכלל הדורות הברים. אך יש במקביל גם הרבה רעיונות שהפסיקו להיות רלוונטיים בימינו , דרך התנהגות הוגים מערביים מודרניים להם ופיתוח רעיונות מודרניים וחדשים והמתאימים לזמננו.

כלומר התשובה היא גם כן וגם לא.

10

(1.3)

ספרטה -

תפיסה קולקטיבית, כלומר המדינה מעל הכל ולפרט אין שום ערך (אין משקל לאינדיבידואל), הם שמים את טובת המדינה במרכז. ספרטה עודדה סגפנות לצורך התרומה לקולקטיב, וגם צמצמה חשיפה לפיתויים כדי למנוע שחיתות. היה על האנשים להסתפק במועט, על כן הדיבור היה מצומצם, ככל שאתה מדבר פחות אתה יוצר יותר (וההפך נכון). התכונות והסגולות המרכזיות היו אומץ, כוח וחוכמה, והיה על האנשים להקריב את חייהם במלחמה ולמען המדינה. בספרטה היה **משטר פוליטי מעורב** - (2 מלכים (אחד יוצא למלחמה ואחד נשאר), סנאט, אפודאטים, ואסיפת העם), אבל כל הגופים היו מעורבים בקבלת בבחלטות.

6

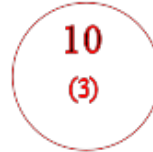
(2)

אתונה -

תפיסה גם קולקטיבית, אך הייתה משמעות לחיי האנשים הפרטיים. אתונה הייתה מעצמה ימית והיא התבססה על הספנות, כתוצאה מהסחר בים היא הייתה לאתונאים חשיפה לעולמות אחרים על כן היה קצת מקום לחיים הפרטיים (הייתה קולקטיבית אבל לא כמו ספרטה). באתונה העם באמת שלט, הייתה דמוקרטיה ישירה, אך רק הגברים היו משתתפים בהחלטות ובהצבעה מכיוון שהם לא הכירו בנשים ובעבדים כאזרחים. השלטון באתונה היה : 1. מונרכיה 2. אריסטוקרטיה 3. אוליגרכיה 4. טירינה. 5. דמוקרטיה. באתונה הייתה תרבות, והיו יכולים לעשות הון וכו'. חשוב להבהיר שאין סתירה בין דמוקרטיה לבין אימפריאליזם. לא היה באתונה הפרדת רשויות, המדינה הייתה במרכז ועל פי פרקלס אזרח טוב הוא מי שדואג לפתח את עצמו ופועל לטובת המדינה.

תומס מור הוא קדוש קתולי שהתנגד לאנגליקנים, הוצא להורג, הוא מושפע מאפלטון מכיוון שגישתו היא דדוקטיבית זאת אומרת שהיא מהכלל אל הפרט, וזה מנוגד למקיאבילי. הוא כתב את ספרו "אוטופיה", הוא מתאר חזון אוטופי של מדינה, כלומר שהחברה מתנהלת שונה מאוד מאנגליה, מדינה שיש לה (עצמאות, הנאה מעבודה, חיי פשטות ושוויון). לפי גישתו של מור האדם טוב מיסודו, והחברה היא זו שמשחיתה אותו, דרך גישתו הוא השפיע על הסוציאליזם והקומוניזם. הוא גם אומר שכל בני האדם יכולים להגיע לתבונה (גם אם היה אדם ממוצע ופשוט), על כן גם אפלטון היה אומר שהתבונה הי דבר מאוד חשוב ובסיסי לבני אדם. בדומה לאפלטון גם מור מתאר את המדינה האוטופית. כידוע אפלטון במדינה הוא יותר רדיקלי ומדבר על המדינה האוטופית אך בחוקים הוא פחות רדיקלי והוא מתון יותר וספקן ואומר שהמדינה האוטופית בשמיים. אפלטון המאוחר אומר שמדינה טובה היא מדינה שמתבססת על חוקים מסודרים שדואגים לטובת הכלל.

תומס הובס -

הוא אומר שכדי לדעת מהו המשטר הראוי יש להבחין את האלטרנטיבות. הוא אומר שגם כשיש מדינה קיים מאבק. לפי דעתו ההגות מתחילה במצב הטבע ובני אדם שונים מטבעם הפערים הפיזיים אינם קריטיים או מהותיים, על כן החוכמה הינה תלויה בניסיון ושכל ישר. הובס האמין בשוויוניות ואינדיבידואליזם, על כן מאמין שיש זכויות טבעיות (חיים, חירות, קניין וכו'..). הוא חושב ששוויון מביא לאי ביטחון ואי ביטחון מביא לידי מלחמה, ויש 3 סיבות למלחמה (תחרות, אי ביטחון וזחיתות). הובס אומר שבלי מדינה תהיה אנרכיה "איש את רעהו חיים בלעו". המדינה לא טבעית אך היא רוע הרכחי, לגבי המוסר הוא החוק וכשאיין חוק אין אי צדק (לפי אקווינוס). לגבי טבע האדם הוא אומר שהאדם אינו טוב או רע מיסודו משום שמקור המושגים במוסר והמוסר בחוק. ניתן לומר שהובס הוא אוגסטינוס מחולן. הובס אומר שיש לבני אדם היבטים טבעיים וזכויות טבעיות, תחושת אלוקים ויחסים חברתיים, אם בני אדם יבינו את מאבק הקיום הם יסכימו לחתום על הסכמים שהגדול בהם הוא "האמנה החברתית" - כלומר שיעבוד זכויותיהם למען ביטחון. הרעיון של אמנה חברתית הוא מהתנ"ך והוא רעיון של יצירת מדינה באופן מאכותי, וזה דבר אנטי יווני (להפך מאפלטון ואריסטו). הוא אומר שהמדינה היא הדבר שפחות גרוע (ולא הכי טוב), כי אם יש מערכת חוקים אז מצב המדינה יהיה טוב. הובס אומר שבלי ביטחון אין ליגיטמציה למדינה (היבט ליברלי). העיקר והמטרה הינה תחושת הביטחון ולא את מציאותו באמת, מכיוון שאם יש חוסר ביטחון אז יש צורך ביד ברזל, כלומר שלטון של מלך, וכך העם ידיף מלך. הובס מדגיש את האינדיבידואליזם, רציונליות, אוניברסליות, מדינה מלאכותית מעבר לשוויוניות (בדומה לעקרונות הליברליזם).

בין לוק -

תפיסתו של לוק הינה תפיסה מערבית, הוא מאמין ב 5 היסודות ע"א להפך מהובס. הוא יוצא מנקודה שונה מהובס, הוא אומר שיש רציונליות מוסרית ולא רק חוק הטבע, הוא אומר שהאדם נברא בצלם אלוקים. לדעתו האנשים רוצים להיות מוסריים כנגזרת ממצב הטבע, המדינה לא באה כדי למנוע "איש את רעהו חיים בלעו" (להפך מהובס). הוא אומר שהצורך במדינה נובע מכך ש 1. אינם פועלים לפי הקוד המוסרי. 2. לא ניתן לקיים תפקוד רציני של כלל הקיום בלי מסגרת של מדינה. לגבי האמנה החברתית הוא חושב שהיא באה כדי לעגן ולהרחיב את מצב הטבע, והחוק בא כדי לעגן נורמות של צדק אונרסלי חוצה תרבויות. הוא אומר שיש זכויות דתיות (תורת הסבלנות הדתית), ישנן פוליטיות (הפרדת הרשויות) וישנן כלכליות (תורת חירות הקניין - ליברליזם). לגבי הכנסייה הוא אומר שהיא צריכה להיות וולנטרית, מדבר על "האגרות על הסבלנות" ושעל הכנסייה להיות אמינה כדי שתתעסק בגאולת נפש ואישית. הוא מאמין שהמדינה תעשה רק גאולה פיזית ולא נפשית כמו הדת (מפאדווה), זה לא פלורליזם אלא סובלנות. לגבי הפרדת רשויות - מחוקקת (פרלמנט), מבצעת (ביהמ"ש), פדרטיבית (ממשלה), הוא אומר שמטרת הפרדת הרשויות היא להגן מפני עריצות. הוא מעלה רעיונות של ליברליזם כלומר שהפרט קודם למדינה והקהילה (כמו מיל ורולס). אבי התפיסה הקפיטליסטית - מבחינה דתית האדם נדרש לעבוד ולפתח את עצמו כדי לממש את הפוטנציאל, וצבחינה חילונית - חופש העיסוק. אבי התפיסה האמפריאליסטית - בני אדם נולדו לוח חלק ומושפעים מהתנסות דרך חושים. ** הרציונליות של אנשים במצב הטבע היא מוסרית ולא רק אינסטרומנטלית.

ליאונרדו דה וינצ'י - הוא איש אשכולות איטלקי **מתקופת הרנסנס**, הוא היה בקיא ברוב תחומי הידע האנושי בזמנו כמו (מתמטיקה, הנדסה, מוזיקה, ספרות וכו'..). אביו הציג אותו לאחד מגדולי האמנים, ולאחר 12 שנה תחת חסותו דה וינצ'י הפך לאמן עצמאי ויצר את ציורו הרשאון בשם "ההערצה למגי". יש לו יצירות רבות שלא שרדו, אך יצירתו הגדולה ביותר שרדה שהיא "המונה ליזה" היא נמצאה כיום במוזיאון הלוור בפריז- צרפת. הוא חי בוויטיקאן ברומא, תחת חסותו של האפיפור ועסק בניסויים מדעיים. הוא הגדיר את עצמו כאדם חסר השכלה כי הוא לו למד לטינית (שפת המלומדים אז) ולא קיבל הכשרה. הוא סמך **לרנסנס שהתמקד במימוש עצמי של האדם**.
בתקופתו של רנסנס חלו הרבה מהפכות ושינויים של עולם הידע והעולם האנושי, כמו - מהפכה אסטרונומית - גלילו. מהפכה גיאגרפית, מהפכה מדעית. על כן יצירותיו של דה וינצ'י והתקדמותו הם דוגמא להתפתחויות והתקדמויות שחלו בתקופת רנסנס.

10

(5)